

socialmedicinsk tidskrift

Sextiofemte årgången häfte nr 5—6 1988

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Ann Appelgren, red. sekr.,
Elisabeth Natt och Dag, expedition

Redaktionsutskott:

Erik Allander, professor i socialmedicin, Huddinge
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, direktör, Stockholm
Lars-Olov Bygren, professor i socialmedicin, Umeå
Mats Forsberg, socialchef, Eskilstuna
Axel Fugl-Meyer, professor i medicinsk rehabilitering, Umeå
Axel Gisslén, kommunalråd, Örebro
Kurt Grefve, socialchef, Kristianstad
Gunnar Grimby, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Sonja Henriksson, socialbyråchef, Göteborg
Sven-Olof Isacsson, professor i socialmedicin, Lund
Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg
Bengt Scherstén, professor i allmänmedicin, Lund
Sune Sunesson, professor i socialt arbete, Lund
Leif Svanström, professor i socialmedicin, Stockholm
Gösta Tibblin, professor i allmänmedicin, Uppsala
Margareta Åhlstrand, avdelningschef, Avesta

Epidemiologi i och med u-land

Epidemiologi är en grundläggande disciplin inom det folkhälsovetenskapliga området. Dess socialvetenskapliga ursprung har format dess metodik, som vid medicinska tillämpningar haft en traditionellt kvantitativ inriktning. Nödvändigheten av tvärvetenskapliga och försöken till tvärkulturella forskningssamarbeten har emellertid skapat behov av och även visst utrymme för kvalitativa ansatser. Epidemiologisk metodik och ett epidemiologiskt tänkesätt är särskilt viktigt inom hälsoforskning i u-land. Det behövs för att beskriva de lokala hälsoproblemen, för att analysera dess bakomliggande orsaker och för att utvärdera olika behandlingar och preventiva strategier. Då epidemiologin fokuseras på ohälsans fördelning och sociala bestämningsfaktorer är den mer än en observerande disciplin. I samhällsgrupper med dålig hälsostatus och stora hälso- och sjukvårdsbehov finns särskilda behov att hushålla med begränsade resurser. Epidemiologi och hälso- och sjukvårdsforskning kan bidra till att göra denna prioritering riktig. Resursknappheten ställer här också krav på modern epidemiologi och kostnadseffektiv undersökningsplanering.

Inom u-landshälsoforskningen är vissa tillämpningar särskilt relevanta. Dit hör mödrars och barns hälsa (MCH), tex nutritionsfrågor och infektionssjukdomar, kvinnans roll i hälsoarbetet men också utvärderingar av primärhälsovårdens funktion. På senare år har även AIDS-epidemiologi i u-länder fått en central roll. Bristande miljöhänsyn och västerländska livsmönster börjar också avspegla sig i många u-länders cancersjuklighet.

"Epidemiologi i och med u-land" utgör temat för tio artiklar som presenteras i detta nummer av Socialmedicinsk tidskrift. Snarare än att spegla hälsoproblemen i olika u-länder är ambitionen att illustrera det

epidemiologiska arbetssättets möjligheter och begränsningar, dess olika nivåer och tvärvetenskapliga inslag. Artiklarna illustrerar också att samarbete mellan svenska institutioner och u-landsinstitutioner kan åstadkomma kunskapsuppbyggande på ömse håll. Ingen kan emellertid vara "expert på andra". Tvärkulturella forskningssamarbeten måste präglas av tvåvägskommunikation, uthållighet och ödmjukhet.

I den inledande artikeln analyserar Erik Nordberg, mot bakgrund av sina erfarenheter som hälsoplanerare i Östafrika, planeringens informations- och utbildningsbehov och identifierar här den *deskriptiva epidemiologins* roll. Lars Åke Persson och medarbetare speglar därefter ett bilateralt forskningssamarbete kring *primärvårds-epidemiologi* i två somaliska byar där folkräkningar och riktade studier kring barnhälsa, tillväxt och sociala faktorer samt av kvinnans situation och hälsoarbete pågår. Inför utformningen av ett vårdprogram för akuta luftvägsinfektioner bland barn på den etiopiska landsbygden presenterar Lennart Freij och Ingela Krantz pågående och planerade *infektionsepidemiologiska* studier av bärarskap och antibiotika-känslighet samt befolkningsbaserade studier av mortalitet och morbiditet. Den epidemiologiska bevisföringen från kliniska observationer till mera planerad epidemiologi illustreras av Hans Rosling inom ett *nutritions-epidemiologiskt* projekt från Mozambique. Lisbeth Sachs och Göran Tomson personifierar genom sitt "dubbla perspektiv" det tvärvetenskapliga och kvalitativt/quantitativa i sin artikel om *läkemedelsepidemiologi* från Sri Lanka. Lars Jacobsson och Uli-ses Penayo beskriver därefter från det krigshärjade Nicaragua den *psykiatriska epidemiologins* bild av konsekvenser för befolkningen och betydelse för utvecklingen av den psykiatriska vården. Begreppet *folkligt deltagande* utgör en av hörnstenarna i Världshälsoorganisationens "hälsa för alla"-strategi. Inger Brännström diskuterar deltagandets villkor och illustrerar de olika perspektiv som kommit till uttryck inom svensk och internationell hälsopolitik och ger exempel från tredje världen som visar att vi därifrån har en hel del att lära. Som ett led i ett interventionsprogram i ett gruvsamhälle i Nicaragua beskriver Bo Haglund och medarbetare *samhällsdiagnosens* roll. Även här betonas det folkliga deltagandets betydelse och illustreras det samhälleliga arbetet via massorganisationerna. En annan typ av *interventionsepidemiologi* redovisas av Ulla och Per Lindskog i en utvärderingsstudie från Malawi av effekterna på hälsan av förbättrad vattenförsörjning, som bla illustrerar problemen med det "rena" kontrollerade försöket i u-land. Slutligen redovisar Anita Sandström och undertecknad ett försök till metodologisk taxonomi inom *AIDS/HIV-epidemiologi*. Trots att AIDS på kort tid blivit vår tids mest omskrivna sjukdom finns ännu mycket få befolkningsbaserade studier av denna "nya" ofärd.

U-landsforskning stöddes i Sverige av SAREC (Swedish Agency for Research Cooperation with developing countries). SAREC, som grundades 1975, är sedan 1979 ett självständigt forskningsorgan under utrikesdepartementet. Enligt instruktionerna skall SAREC främja forskning som kan underlätta för u-länderna att utvecklas mot ökat självbestämmande och mot ekonomisk och social rättvisa. SAREC's stöd fördelar sig på internationella forskningsprogram, bilaterala forskningssamarbeten mellan u-landsinstitutioner och främst svenska institutioner samt till mindre del på ansökningar från svenska forskare. De flesta projekt som här presenteras har stöd via SAREC inom ramen för bilaterala forskningssamarbeten eller via svensk ansökan. De bilaterala programmen har också i förekommande fall stöd av en motsvarande forskningsorganisation i u-landet.

Stig Wall